

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

**КООРДИНАЦИОНИ МЕЂУАКАДЕМИЈСКИ ОДБОР ЗА
БАЛКАНОЛОГИЈУ САВЕТА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
СФРЈ И БАЛКАНОЛОШКИ ИНСТИТУТ**

БАЛКАНИКА

**ГОДИШЊАК КООРДИНАЦИОНОГ МЕЂУАКАДЕМИЈСКОГ
ОДБОРА ЗА БАЛКАНОЛОГИЈУ САВЕТА АКАДЕМИЈА НАУКА И
УМЕТНОСТИ СФРЈ И БАЛКАНОЛОШКОГ ИНСТИТУТА**

VI

Уредник

Академик ВАСА ЧУВРИЛОВИЋ

**Председник Координационог међуакадемијског одбора
за балканологију и Директор Балканолошког института**

Секретар

ДРАГОСЛАВ АНТОНИЈЕВИЋ

**Виши научни сарадник
Балканолошког института САНУ**

Редакциони одбор

**Из Југославије: ДРАГОСЛАВ АНТОНИЈЕВИЋ, ФРАЊА БАРИШИЋ, АЛОЈЗ ВЕНАЦ,
ВАСА ЧУВРИЛОВИЋ, МИЛУТИН ГАРАШАНИН, БРАНИМИР ГУШИЋ, МИХАИЛ
ПЕТРУШЕВСКИ, НИКОЛА ТАСИЋ**

**Из иностранства: МИНАИЛ ВЕРЗА, Букурешт (Румунија), IVAN DUJCEV, Софија
(Бугарска), CHARALAMBOS FRAGISTAS, Солун (Грчка), HALIL INALCIK, Анкара
(Турска), JOZSEF PERENYI, Будимпешта (Мађарска)**

БЕОГРАД 1975

Др Ирена Грицкат, СТУДИЈЕ ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКОХРВАТског
ЈЕЗИКА, Народна библиотека СР Србије, Београд, 1975.

Недавно изашла књига др Ирене Грицкат у многоме на нов начин расправља о историјској синтакси сложених, а нарочито зависних реченица у српскохрватском језику. Аутор овако сумира садржину књиге: „У студијама које су скупљене у овој књизи учињен је покушај да се открију разлози и видови постојања неких дубоко усабених, у исто време и најмање проучених одлика српскохрватске синтаксе.“ (13. стр.) Обиман и разнолики материјал примера из различитих — углавном ранијих — периода језичког развоја узет је из неколико језичких слојева и богато илустрије и потврђује одређене поставке. Синтаксичке појаве се посматрају на дијахроном и синхроном нивоу истовремено. Ово омогућује да се уоче динамични механизми и веома суптилни елементи у синтакси уопште и конкретну у синтакси српскохрватског језика. Код постављања проблема, испитивања појава и доношења закључака стали се врше поређења са релевантним историјским и савременим појавама у првом реду суседних балканских језика, осталих словенских и неких индоевропских језика. При расправљању о кључним развојним проблемима синтаксе српскохрватског језика коришћени су резултати и других лингвистичких дисциплина, као што су историја, социологија, књижевност, историја уметности. Аутор се користи веома обимном литературом.

Уводне напомене садрже основне податке о писаним ћиришким, глагољашким и латиничким изворима, црквеног и световног карактера.

Први део „О историјско језичком истраживању, о српскохрватском језику као представнику балканске или „словенороманске“ заједнице“ има теоретски карактер. Разрађују се одређене концепције о позицијама старословенског језика и његових црквенословен-

ских редакција, о историји српскохрватског језика у светлу балканске миксоглоотије. Говорећи о развоју језичког стања, аутор истиче три важна чиниоца: 1. „Српскохрватски језик није наследник оног развојног ступња који се огледа било у старословенским текстовима, било у текстовима касније српске редакције (14. стр.). 2. За разлику од досадашњих схватања, српска редакција старословенског језика сматра се као „засебна књижевна творевина“ (14. стр.), а не као прелаз између старословенског и каснијег српскохрватског језика. 3. Велики део „граматичке историје данашњег српскохрватског језика“ (14. стр.) формирао се у западним јужнословенским областима, а то се дешавало у јако раним и интензивним додирима са „предсловенским, нарочито романским говорима“ (15. стр.). У том смислу треба да се изврше померања у датирању неких појава у досадашњим историјским граматикама.

„Старословенски и црквенословенски језик“. Главна препрека у упознавању наше језичке прошлости је у раскораку између „реалне истине и материјалних сведочанстава о њој“ (16. стр.). Писани споменици, било световни, било црквени, дају мало могућности за идентификацију живог говорног језика због свог специфичног настанка и развоја исто мало може да открије сопствену говорицу језичку подлогу. Проблем се компликује природом развоја писаног израза у коме поједине постојеће појаве говорног језика не могу временски тачно да се одреде. Најзад, непробродива тешкоћа је у лингвистичкој аутентичности споменика и у сталној разлици између написаног и изговореног начина изражавања. Код писаних текстова треба да се води рачуна и о раскораку између санкционисаног језика књиге и „спољашње концепције писма“ (26. стр.). Спољаш-

ња концепција може да садржи много пишчевог индивидуалног.

„Српска редакција црквенословенског језика“. Аутор сматра да се о старословенском може говорити као развојном периоду језика, а мање као о језику. Тим поводом каже: „Оно што је стварно у раздобљу ширења канона и мисија апостолских ученика очигледно представља стварање на доста уједначеном језичком материјалу, али ипак са посебним говорима у основици“. Оно што се у даљем говори о пореклу и локализацији српске редакције старословенског језика представља новину у односу на досадашње ставове и хипотезе. Српском редакцијом се до сада сматрао редиговани старословенски језик са неким накнадно унесеним живим српским језичким елементима, а који се формирао не раније од 12. в. Ауторово схватање је у следећем: Не може се доказати да пре 12. в. нису постојали споменици српске редакције. Треба претпоставити да је српска редакција настајала на терену „где су се сви гласови тако изговарали, где су, дакле, сви знаци постојали у оној мери у којој су се кроз српску редакцију и одразили“ (30. стр.) Није искључиво да је и морфологија ове редакције одговарала морфологији говорног језика претпостављеног терена. Због функције и формираног стандарда, у синтакси не можемо да тражимо аутентичне говорне елементе. На основу даљих дијалектолошких упоређивања аутор долази до закључка да претпостављена област за настанак српске редакције могла би да буде српско-македонска граница (северно од линије Тетово—Скопље—Кратово), а не хумска као што се то сада мислило. У прилог оваквој претпоставци наводе се и чињенице из политичке и црквене историје. — Други закључак је да црквенословенски језик српске редакције никако не може да се идентификује са тадашњим народним језиком.

„Историја српскохрватског језика у светлу балканске миксоглотије“. Балканологија као лингвистичка наука обухвата оне лексичке, синтаксичке, фразеолошке итд.

појаве које су заједничке у два или више балканских језика. Балканизми су у српскохрватском језику присутни у неким јужним дијалектима, по целом јужном подручју, а понекад обухватају целу српскохрватску језичку територију. Различити су одговори лингвиста на питање у којој су језичкој средини настајале црте које су се после шириле у другим балканским језицима. Данас се већи број стручњака одлучује за романску језичку средину, као средину у којој су настали балканизми. — Посебно питање је положај старословенског језика у балканској језичкој интерференцији. — У вези са проучавањем балканизма у историји српскохрватског језика наводе се следећа разматрања: Словенски елемент од најранијег доба свога досељавања на Балкан надирао је у различитим групама и свакако су постојале дијалекатске разлике у језику тих група. На свим територијама новонастањени Словени долазили су у контакт са несловенским становништвом, а то је стварало услове за миксоглотске комбинације. Врло су слаби докази о контактима са балканским староседеоцима, али су сигурнији и веома значајни контакти са романским и касније са грчким говорима. У вези са овим се истиче теорија о варварско-латинском језичком мешању и чињеница да на већини територија које су Словени насељавали постојао је јак романски живаљ. На југу је састав становништва био разноликији и значајнији су били каснији контакти са Грцима. — Све ово је доводило до романско-словенске миксоглотије, која се ширила на свим географским подручјима српскохрватског језика и до грчко-словенске миксоглотије, која је захватала само јужнија подручја. Код испитивања језичке интерференције стално треба имати у виду место и време настанка мешања. — У овом раду балканизми се испитују на нивоу синтаксе. Аутор истиче да је доказни материјал синтаксе мање егзактан, али је довољан за откривање заједничких тенденција у синтакси разних језика, а с дру-

ге стране то је област која је мање проучена.

Други део „Из историје зависних реченица“ је најобимнији део књиге и детаљно расправља о главним проблемима хипотаксе у српскохрватском језику. Највише пажње је посвећено функцијама и синтаксичком значењу везника *да* и одговарајућим везницима у другим балканским језицима.

У трећем делу „Из проблематике глаголског рода и глаголског вида“ говори се о нестарајућој опозицији између прелазних и непрелазних глагола и између несвршених и свршених глагола у неким случајевима и српскохрватском језику под делимичним утицајем грчког односно романског глагола. И у овој области се манифестује аналитизам, толико карактеристичан за балканске језике.

Четврти део „О аналитизму у структури сложене реченице“ ана-

лизира се и дефинише неколико важнијих појмова из области синтаксе српскохрватског језика. То су аналитизам у језику и синкретизам значења речи *што*, *који*, *ко*, *то* и у осталим речима са заменичким *к-* коренима.

Завршне напомене. Завршне странице књиге садрже још неке примедбе о тешкоћама испитивања развитка синтаксе на основу писане грађе.

У књизи аутор износи неколико нових схватања, даје синтезу одређених хипотаксичких појава, богато представљених примерима и испитаних са различитих аспеката. Вредност књиге је и у истицању низа питања на која још није дат одговор у историјској синтакси српскохрватског језика.

Димитрије СТЕФАНОВИЋ

ТРЕЋИ МЕЂУНАРОДНИ БАЛКАНОЛОШКИ КОНГРЕС

У Букурешту је од 4 до 10 септембра 1974. године одржан Трећи међународни балканолошки конгрес под покровитељством међународне организације за балканологију AIESEE, чије је седиште у самом Букурешту. Ово тело је иначе укључено у међународну организацију Уједињених нација UNESKA у Паризу који је материјално и помогао одржавање овог конгреса.

Овај научни скуп на коме је поднесено преко хиљаду реферата, а који је у великој мери био смотра четворогодишњег рада у области балканолошких студија, одликовао се пре свега разноврсном тематиком садржаном у следећем:

Археологија као главну тему имала је, Медитеран и Балкан у праисторијско и протоисторијско доба, а као подтему, Процес урбанизације балканског простора у античко доба.

Историјски проблеми били су тематски и хронолошки омеђени овим редоследом: прво, Генеза балканских народа и стварање њихових држава од V—XVIII века. Друго, Заједничке црте економског и друштвеног развитка балканских народа у османском периоду. Треће, Друштвени и социјални покрети у земљама југоисточне Европе (заједничке црте и посебна обележја) и четврто, Државе Балкана и југоисточне Европе у међународним односима (у времену с краја XVIII до XX века).

Историји уметности припала је само једна тема, Традиција и новине у развоју уметности народа југоисточне Европе. У овој секцији саопштени су резултати изучавања традиција и новина у развоју архитектуре, ликовних уметности, и уметничког занатства народа југоисточне Европе.

ге стране то је област која је мање проучена.

Други део „Из историје зависних реченица“ је најобимнији део књиге и детаљно расправља о главним проблемима хипотаксе у српскохрватском језику. Највише пажње је посвећено функцијама и синтаксичком значењу везника *да* и одговарајућим везницима у другим балканским језицима.

У трећем делу „Из проблематике глаголског рода и глаголског вида“ говори се о нестарајућој опозицији између прелазних и непрелазних глагола и између несвршених и свршених глагола у неким случајевима и српскохрватском језику под делимичним утицајем грчког односно романског глагола. И у овој области се манифестује аналитизам, толико карактеристичан за балканске језике.

Четврти део „О аналитизму у структури сложене реченице“ ана-

лизира се и дефинише неколико важнијих појмова из области синтаксе српскохрватског језика. То су аналитизам у језику и синкретизам значења речи *што*, *који*, *ко*, *то* и у осталим речима са заменичким *к-* коренима.

Завршне напомене. Завршне странице књиге садрже још неке примедбе о тешкоћама испитивања развитка синтаксе на основу писане грађе.

У књизи аутор износи неколико нових схватања, даје синтезу одређених хипотаксичких појава, богато представљених примерима и испитаних са различитих аспеката. Вредност књиге је и у истацању низа питања на која још није дат одговор у историјској синтакси српскохрватског језика.

Димитрије СТЕФАНОВИЋ

ТРЕЋИ МЕЂУНАРОДНИ БАЛКАНОЛОШКИ КОНГРЕС

У Букурешту је од 4 до 10 септембра 1974. године одржан Трећи међународни балканолошки конгрес под покровитељством међународне организације за балканологију AIESEE, чије је седиште у самом Букурешту. Ово тело је иначе укључено у међународну организацију Уједињених нација UNESKA у Паризу који је материјално и помогао одржавање овог конгреса.

Овај научни скуп на коме је поднесено преко хиљаду реферата, а који је у великој мери био смотра четворогодишњег рада у области балканолошких студија, одликовао се пре свега разноврсном тематиком садржаном у следећем:

Археологија као главну тему имала је, Медитеран и Балкан у праисторијско и протоисторијско доба, а као подтему, Процес урбанизације балканског простора у античко доба.

Историјски проблеми били су тематски и хронолошки омеђени овим редоследом: прво, Генеза балканских народа и стварање њихових држава од V—XVIII века. Друго, Заједничке црте економског и друштвеног развитка балканских народа у османском периоду. Треће, Друштвени и социјални покрети у земљама југоисточне Европе (заједничке црте и посебна обележја) и четврто, Државе Балкана и југоисточне Европе у међународним односима (у времену с краја XVIII до XX века).

Историји уметности припала је само једна тема, Традиција и новине у развоју уметности народа југоисточне Европе. У овој секцији саопштени су резултати изучавања традиција и новина у развоју архитектуре, ликовних уметности, и уметничког занатства народа југоисточне Европе.